

EVANG. EGYHÁZ ÉS ISKOLA.

MEGJELENIK MINDEN CSÜTÖRTÖKÖN.

Előfizetés díja:

Egész évre . . . 12 kor.
Fél évre . . . 6 „
Negyedévre . . . 3 „
Egy szám ára 24 fill.

Hirdetés díja:

Egész oldal . . . 16 kor
Fél oldal . . . 8 „
Negyed oldal . . . 4 „
Nyolczad oldal . . . 2 „

Felelős szerkesztő és kiadó:

V E R E S J Ó Z S E F.

Vád alatt.

„Azért most magmarad a hit, a reménység, a szeretet, ez három: ezek között pedig legnagyobb a szeretet.“
Pál apostol.

I.

A midőn a mult év tavaszán megirtam, a pozsonyvidéki papi értekezlet előtt felolvastam s e becses lapokban (1901. 24., 25., 26. sz.) közöltem „A vallásoktatás tervéről“ szóló értekezésemet, tisztában voltam azzal, hogy sokaknak „kemény beszéd“ lesz az s közlésével aligha nem eleven szentet gyűjtök a fejemre.

Am azért egy pillanatig sem haboztam, mi tévő legyek. Volt mit szólnom, hát szólottam. Tettem pedig azt azon világosan kifejezett meggyőződésből, hogy oly fontos és életbevágó dologban, a milyen éppen a vallásoktatásügyünk most szőnyegen lévő reformja, „a nézeteknek szabad és egyenes feltárása, éppen azoknak helyes leszűrődése érdekében, a mily kívánatos, ép oly hasznos is.“

Az értekezésemhez részben bírálólággal, részben vádlólággal hozzászólt az „Evangélikus Egyházi Szemle“ hasábjain dr. Daxer (l. „A vallásoktatás új tantervjavaslat“ cz. cikkét (1901. 10. és 11. sz.) és bizonyos „Dunántúli“ („Stromp László és a vallásoktatási tantervjavaslat“ 1901. 11. sz.) e b. lapok f. évi 1. számában pedig Pröhle Henrik, ki „Észrevételek Strompnek a vallásoktatás tervéről szóló értekezésére“ cz. komoly és logikus cikkében úgyis, mint a vasi felső ev. egyházmegye papi értekezletének megbízottja viszi a tollat. Ezenkívül a cikk szóba került több egyházi testület, így — mint erről Dunántúli értesít — a dunántúli egyházkerület előtt, sőt megfordult a

mult őszi egyetemes lelkeszi értekezlet asztalán is. Úgy látszik, hogy sikerült a kedélyeket a szokott-nál jóval-élénkebb hullámvázba hoznia.

Hát hiszen éppen az volt a czélom. Óhajtottam, hogy vajha a felkeltett eszmecsere egészséges gondolatokat hozna napfényre; s mi, vitázók végül is atyafiságos emberséggel nyújtva egymásnak jobbainkat, elmondhatnók egymásnak: sebet adtunk, sebet kaptunk, de azért a keresztyén szellemi hadviselés elve ellen sohasem vétettünk; most nincs legyőzött egy sem, csak győztes — és ez: az ügy maga, melyért sikra szállottunk!

Sajnos, reménységemben, óhajításomban némileg csalódnom kellett. Az értekezésemmel szemben közölt bírálatok hivatáskörüket jóval túllépve valóságos vádiratokként hangzanak ellenem. A tárgyilagos érvelés nyugodt tolyamát medréből kiszorította az eretnek üldöző türelmetlenség rohanó áradata. Nem arról van szó csupán: helyes e, helytelen-e, evangéliomi keresztyén hitelvi álláspontunknak s a komoly paedagógia követelményeinek megfelelő-e s ez alapon megvalósítható-e, avagy teljesen elvetendő avagy bizonyos mértékben elfogadható s alkalmazható-e, a mit Stromp, mint reformot ajánl; hanem főleg és első sorban arról, hogy Stromp ellen, mint veszedelmes újító ellen — egyházi hatalom egész tekintélyével lépünk ki — sőt, ha veszedelmes tanait vissza nem vonjuk, az állásától mozdítsuk el.

Valóságos autodafé — „in optima forma.“
Szegény fejem már most mit tegyen?

Azt a mit komoly meggyőződésű embernek lelkiismerete parancsol. Mindaddig, míg jó és elfogadható érvekkel álláspontom tarthatatlanságáról, elveim veszedelmes voltáról meg nem győznek: vallom azt, a mit professori confessióm-

ként előadtam, fenntartom értekezésemet teljes egészében.

E kijelentéssel tartoztam magamnak s az ügynek. Viszont bírálóimnak, meg a szóban forgó ügynek is, tartozom azzal, hogy megjegyzéseket komoly és atyafiságos figyelemre méltassam s azokkal érdemök szerint foglalkozzam. Teszem pedig ezt az „in omnibus charitas“ elvének keresztyén szemmeltartásával.

* * *

Elsőben is „Dunántúli“ cikkére van pár megjegyzésem.

Pseudonymitása nem bánt. Hiszen magam is szoktam álnév alatt írni olyankor, a midőn azt az ügy érdekében célszerűnek és ajánlatosnak tartom. Mert áll az elv, hogy „non quis, sed quid.“ Ámde az ily pseudonymitás csak annál kényesebb lovagiasságra, csak annál lelkiismeretesebb igazmondásra kötelez; s a ki az ellen vét, annál igen közel esik a gyanú, hogy az idegen név álarczát nem annyira az ügy érdekében, mint más egyéb — ő tudja micsoda — kétes okból vette fel.

Ezen általános megjegyzésem mellett sietek kijelenteni, hogy én Dunántúlinak igazmondó jóhiszeműségét kétségbe nem vonom. Feltétlenül elhiszem neki, hogy az én theológiai világnézetemben valóságos veszedelmet lát s hogy ezért a theol. akadémiái kathedráról való elmozdításomat őszinte szívből kívánja. A mi engem egyébként a legkevésbé se nem kötelez arra, hogy „Dunántúli“ atyámfia kedvéért theol. meggyőződésemen csak szemernyit is változtassak, a mint hogy magam sem kívánhatom tőle, bármennyire óhajtánám is egyébként, hogy ő, meggyőződése ellenére, az én felfogásomhoz pártoljon; így hát ha kedve tartja, lehet tovább is buzgó őrálló, ki „nem hagyja elaludni e kérdést mindaddig, a míg önfíától (ez t. i. én vagyok) megsebzett egyházunk nem kap elégtételt.“

Jól tudom, hogy csökönységemmel hatalmas ellenséget ingerlek. Nyilván Dunántúli, ki biztos tudja, hogy „komoly egyházi körök“ mindenütt mily nagy megütközéssel és mily felháborodással olvasták Stromp cikket vagy értesültek annak tartalmáról s mindenfelé felemelik tiltakozó szavakat az ellen, hogy az egyház által alkalmazott theol. tanár ilyen elveket tanítson és hirdessen, „egy egyetemes tájékozottságú, egyházi testületeink, vezéregyéniségeink és hangadóink termeiben tel-

jesen benfentes s mindenütt, fenn és lenn, egyaránt járatos és ismerős férfiú: ugyan hát egy ily minden valószínűség szerint nagyon is befolyásos és előkelő úri emberrel szemben mit tehet egy magamforma könyvmoly?! Hátha még hozzá éppen a titokteljes nagy hatalmasság az, a ki itt-ott, vagy mindenütt, ama „komoly egyházi köröket“ „értésíteni“ szíves volt!? Valóban a dolgok ilyenén való állásában cseppet sem csodálkoznánk azon, hogy a „komoly körök“ mindenütt készek voltak azonnal felemelni tiltakozó szavukat; bár magam s nyilván velem együtt még sokan azt valljuk, hogy tudományos kérdésekben (a paedagogika pedig ezekhez tartozik) se komoly egyének, se komoly körök nem szoktak csak úgy, pusztán értesülések alapján itélni, sőt éppen — kárhozzatni. Azért ne vegye tőlem rossz néven Dunántúli, hogy daczára magas és széles összeköttetései s tágas ismeretségei iránt táplált legtiszteletteljesebb respectusomnak, — magamat szavai által legkevésbé sem érzem megfélemlítve, hanem haladok tovább és előre a magam útján, még ha az Dunántúli magas itélete szerint nyilván „via perditionis“ is.

Hasonlóan kétségbe vonom Dunántúlinak azon állítását, hogy értekezésem felett a dunántúli egyházkerület „felháborodva“ hozta volna meg azt tárgyalás végett az esperességi lelkészegyletekhez leszállító határozatát. Már maga ez okos és teljesen korrekt határozat is ama felháborodás réme ellen bizonyít. De tisztán lélektani alapon is, erkölcsi szempontból is, az egész dunántúli egyházkerület szellemi és erkölcsi reputációjának megóvása érdekében is, kétségbe kell vonnom Dunántúli e tudósítását. Mert azt, hogy egy ilyen előkelő erkölcsi testület, egyszerű egyoldalú előterjesztés és felhívás alapján, tehát a vád alá vont irat alapos tanulmányozása nélkül, bárki felett is ítéletét elhamarkodná, azt róla feltennem nem lehet, nem szabad. Ha Dunántúlinak izlése ezt megengedi, arról rajta kívül más nem tehet. — Mindenesetre azonban e tudósításával szemben is áll a régi latin példaszó: „Ignotos fallit, notis est derisui.“

Látjuk, hogy Dunántúli odahaza, a szűkebb hazájában, a Dunán túl sincs egészen jól informálva (vagy — a szemüvege okozza tán, hogy a világ folyását ily „háborgó“ kedvében látja?) elgondolhatjuk már most, hogy mi mindent nem lát ő a távolból, a mi itt Pozsony vidékén és a

Dunáninnen történik, a miről azonban mi magunk dunáninneniek nem igen tudunk semmit. Ő tudja, hogy már a pozsonyvidéki 3 esperesség lelkészi értekezletének tagjai is „nagyon megelégték az akadémia tudományos nagyképűködését s meg akarják tőle tisztítani konferenciájukat.“ Ép oly jól tudja, hogy „a Dunáninnen élesen megtámadták Strompot s úgy értesültünk, hogy (ez) szorongatott helyzetében szépíteni igyekezett a dolgot.“ Hát kedves „Dunántúli“ atyámfia, legyen meggyőződve arról, hogy értesülése, a melyre oly vakmerő bizonyossággal alapítja tudósítását, nagyon rossz és hamis. Hanem csak egy szerény és tiszteletteljes kérdést! A mikor Ön ily — Ön jellemezze: milyen — módon kiczégérezzi a „nagyképűködő“ akadémiát s a gyávaság bélyegét süti annak egyik tanárára, nem érezte-e annak az erkölcsi szükségét, hogy adatai hitelenségének előbb utána járjon? A ki oly dogmatikus bizonyossággal itél mások üdve s kárhozata felett, nincs-e erkölcsileg, önmagával szemben, bizonyos köteleességekre utalva, hogy alaptalanul vádaskodónak ne bizonyuljon? Lám, pedig információit igen könnyen beszerezhetette volna. Hollerung esperes, mint a pozsonyvidéki értekezlet ügyvivő elnöke (Trsztyénszky esperes-elnökről nem szólok, mert ő is a Dunántúli „nagyképű“ közé tartozik.) Raab esperes, mint dunáninzeni tanügyi bizottság elnöke, maga dr. Baltik püspök, mint az e. tanügyi bizottság ülésén kezdettől végig a legelénkebb részt kivett tag, úgyis mint a kerületi lelkészi értekezlet elnöke, úgyis mint püspök, tudós és férfiú s általában bárki, a kit Dunántúli illetékesnek tart, nyilván szívesen felvilágosítják vala, ha hozzájuk fordul, az ügy mibenlétéről. S ha Dunántúli azt megteszi, úgy aligha vállalja magára azt a bizonyára nem irigylendő tiszteletet, hogy egy egész theol. főiskolának tanári karát pellengérré állítsa, csak azért, mert velök bizonyos dogmatikai ellentétek miatt nem rokonszenvez. A mi egyébként ezeknek éppen nem okoz fejfájást, hiszen van eset, a mikor még az ellenszenv és kiczégérezés is megtisztelő lehet. Az elfogulatlan és komoly olvasó mindenesetre megtiszteli a theol. akadémia tanári karát azzal, hogy felteszi róla, hogy egy egyesületből, ha észreveszi, hogy jelenléte ott kellemetlen vagy felesleges, kitessékelés nélkül is azonnal kilép, viszont meg joggal megvárhatja tőle, hogy helyét az egyesületben minden

kivülről jövő cselszövények daczára is, megtartsa, a testvérekkel való közös és áldásos munkálkodás érdekében.

Hogy az egyetemes papi konferencián az én értekezésem egy rosszalási s tiltakozási indítvány kapcsán szóba került, azt Dunántúli tudósításán kívül e b. lapnak s még előbb az értekezleten jelen volt barátainnak közléséből is ismertem. Magam, sajnos, az értekezleten jelen nem lehettem, mert ugyanaz órában, a mikor ott ellemen felhangzott az egyház- és evangéliomtagadás vádja, magam egy környékbeli nagyobb gyűlekezetünkben, többi tanártársaimmal együtt, felolvasó estélyen mint felolvasó voltam foglalatlos, Luthernek a pápával való levelezését ismertetvén s közben evangélikus népünket úgy igyekeztünk kioktatni, hogy szívében evangéliomi világnézetünk tenségét, szemben a pápás világnézet sötéttségével, minél fényesebb s intenzívebb megvilágításban igazoljam. Hát nem humorisztikus egy helyzet volt-e ez? Szóval, a mig én odajártam — evangelizálni: az egyetemes lelkészi értekezleten mint evangéliomtagadó kerültem vád alá, s bárha az ügy egyelőre el is odáztatott, de — Dunántúli közlése szerint — megint csak „mind egyetértetek abban a jelenlevők, hogy Stromp eljárása nem tűrhető, mit Laucsek Jonás vadosfai esperes is lelkes szavakkal kijelentett.“ Hát, hogy Laucsek esperes e lelkes kijelentést megtette, készséggel elhiszem Dunántúlinak, s bizonynyal nincs okom érte Laucsek esperesre neheztelni. Ő nyilván előzőleg olvasta ez értekezésemet s úgy járt vele, mint Dunántúli. Megbotránkozott felette. Hát édes jó Istenem, ki tilthatja meg ezt neki? De ne feledjük el, hogy Laucsek Jónás az egyetemes lelkészi értekezleten csak egyéni impressiójának, egyéni meggyőződésének adott kifejezést — ez pedig protestáns elv és jog. *Damus, petimusque vicissim.* Ámde Laucsek esperes az egyéni kijelentését az egész egyetemes lelkészi értekezlet hangulatának objektív revelációjaként állítani oda: már ahhoz mégis kissé vérmes dogmatismus kell, a mi talán megfelelhet a Dunántúli vérléjtésének és theológiai álláspontjának, de aligha juthat apodiktikus érvényre.

Legyen róla Dunántúli meggyőződve, hogy ha ő egy esperesnek lelkes szavaira hivatkozhatott, én meg viszont igen sok azon értekezleten is részt vett egyénre, esperesre is,

nem esperesre is, papra is, nem papra is (bárha mi „egyetemes papság“ volnánk, vagy mi . . .) hivatkozhatnám, a kik részben értekezésem felolvasása, részben közlése, de főleg Budapesten történt megtámadtatásom után nyomban, bizalmukról s rokonszenvükről biztosítottak. Hát én e jóindulatú sympatiákat szívből köszönöm s nagy erőforrásként tisztelem további munkálkodásomban; támadóimnak pedig annyit mondok Lutherrel: „Tudom én jól, hogy az én tanácsomat igen bolondosnak fogják találni, de ezzel most nem törődöm. Azt javaslom, a mit jónak látok, vesse el, a ki akarja“¹⁾

Ez idézettel, a melyből Dunántúli mindjárt meggyőződhetik hű lutheranismusomról (a miről egyébként lesz még szó) már jeleztem álláspontomat a jövő őszi egyetemes lelkészi értekezlettel szemben is, a mennyiben t. i. ez, jelen nyilatkozatom után, még helyén valónak találná, hogy e nem oda tartozó ügyet újból tárgyalás alá vegye.

Tudományos kérdésben szavazattal dönteni nem lehet. Ezért én — teljes tisztelem hangoztatásával az egyetemes lelkészi értekezlet előkelő erkölcsi személyisége iránt — ennek döntését magamra nézve egyáltalán semmi körülmények közt illetékesnek el nem fogadom. Hiszen mit mondhat ki ez értekezlet? Legfeljebb annyit, hogy többsége a Stromp paedagógikai telfogását helyesli, vagy nem helyesli. Ámde e határozatában az értekezlet ép úgy tévedhet, mint — Stromp is. S ép úgy igaza lehet, mint — Strompnak is. Azért hát nem ez az igazi út — az igazság felé. Ám álljon azonban elő az értekezlet bármely tisztelt tagja, kezében tollal, tollában érveléssel érv ellen, minden esetre pedig az ellenkező tudományos elvi meggyőződés iránt is tartozó tisztelettel — s bennem mindenkor, mindaddig, míg nem személyeskedésről, nem egymás üldözéséről, gyanúsításáról, kizégrezéséről, hanem az igazság ismerete után sóvárgó komoly és tisztességes eszmecsereéről lesz szó, kész vitázó félre talál.

¹⁾ A német nemzet keresztyén nemességéhez intézett röpiratában. Lásd dr. Luther Márton három alapvető reformátori irata²⁾ cz. m. 115. l. Fordította dr. Masznyik Endre, bevezetéssel s magyarázó jegyzetekkel ellátta Stromp László. Budapest. 1901. A magyar prot. irod. társaság kiadása.

Ne vélje Dunántúli, se azok, a kik vele egy véleményen vannak, hogy a véleménykülönbség veszedelem. Sőt tudja meg, hogy ez a protestantizmus igazi életeleme, mert kifolyása a reformáció egyéniség elvének. Mert — miként azt már ugyanezen b. lapban más alkalommal³⁾ kiemeltem — a reformáció egyháza nem a merev forma, de az élet egyháza. Az egyoldalúan hangoztatott tanformával együtt jár az öncélú egyház, mint intézmény, ez meg absorbeálja Lewiathánként a lelket. Példája ennek a pápás egyház, a mely nekünk intelmül szolgálhatna, hogy mi ne az uniformisban keressük az igazságot. A protestantizmus anyagi elve nem az objectiv tan, de az egyéni élő hit; tudományos ereje nem az objectiv tekintély, hanem az individuális meggyőződés; feladata nem az egyház intézményében való megjegegződés, hanem a folytonos, a friss, a minél szervezesebben tagolt fejlődés, azon Pál apostoli jelszó szerint: „Nem hogy immár elértem volna a célt, avagy talán tökéletes volnék . . .“

Többet mondok: a protestantizmus, a reformáció egyháza meghalt, létjogát elvesztette azon perczen, a mint a szabad kutatás, az egyéni szabad meggyőződés kinyilvánításának jogát megtagadta. Luther maga, a kit pedig, azt hiszem, Dunántúli elvtársai szívesen ismernek el tekintélyképpen, e szabadság elvet oly élénken hangoztatja, hogy még a szektákat is inkább eltűné, sőt — hogy úgy mondjuk — egyenesen meg is kívánja, csak hogy ama szabadság, éppen az evangéliumi igazság érdekében, teljes épségben érvényre emelkedhessék. „Nem akarok én Huss Jánosból semmiféle szentet, sem martírt csinálni — írja a német nemességhez intézett fenséges röpirata XXIV. részében³⁾ — csak azt akarom mondani, lett légyen bár ő még oly gonosz eretnek, mégis jogtalanul és Isten ellenére égették meg őt . . . Az eretneket iratokkal s nem tűzzel kell megczáfolni, mint a hogy a régi atyák tették. Ha olyan nagy mesteriség volna máglyával győzni meg az eretneket, akkor a hóhérok volnának a földnek legtudósabb-theológiai doktorai, nem kellene többet tanulnunk, hanem a ki erőszakkal legyőzi a másikat, az meg is égetheti.“ Csak a pápa kíván minden szabad vélemény elnyomásával,

²⁾ l. az 1897. évf. 52. sz. „Sylvester“ cz. pseudonym-czikket.

³⁾ l. Masznyik-Stromp fenti m. 139 sz. l.

minden szellemi harc kizárásával uralkodni. Ellenkezőleg e szellemi harcnak fenn kell maradnia, mert hogy az egyház ily harc nélkül kormányozható volna, az lehetetlen. És haladjon bár a többség a hamis próféták nyomában, azért mi el nem bukunk; csak tartsuk meg tisztán az Igét, és el nem veszhetünk. Csábítsanak el bármennyit, rajtunk hatalmat nem vesznek; az igazság végül is felülkerekedik s eltíporja a hazugságot, még ha oly nagy legyen is ez. Mert az igazság igazában hatalmas; a hazugság mindig bágyadt és gyenge. Az meg, hogy szekták támadnak, éppen helyes s így is kell ennek lenni, különben nem is tudnám, hogy harcban kell állanom; s nem is juthatnánk soha az Írás mélyére, ha meg nem támadtatnánk.*⁴⁾

Nem tudom, hogy Dunántúlinak és elvtársainak hithű lutheranismusa — mert gondolom, ebben tetszelegnek magoknak — mit szól Luthernek, a reformáció elv ez élő megtestesülésének most idézett szavaihoz. De nem is vagyok reá felette kíváncsi. Hiszen már régen megtanultam Goethétől, hogy „a hol a gondolatok megszünnek, ott megterem a szó.” S szóból lehet nemcsak „rendszer csinálni” (Faust) hanem Luther is úgy magyarázni, a hogy kinek kinek éppen tetszik. Ezuttal csak egyet szeretnék Dunántúlinak és elvtársainak szives tudomására hozni. Nehogy azt gondolják, mintha én valami szektát óhajtanék teremteni, vagy valamely szektához húznék, bárha a szektákról is meg van a magam kiforrott véleménye.⁵⁾ Én Luthernek ez igen éles és jellemző szavait csupán az egyházi hit és meggyőződés szabadságának apológiája érdekében idéztem.

Különben is fel kell tennem, hogy Dunántúli és elvtársai legalább is úgy ismerik, mint én, Luthernek „a keresztyén ember szabadságáról” szóló halhatatlan traktátusát s tudni fogják, hogy az individuális hit és meggyőződés nem ismer sem zsinatot, sem pápát, sem császárt, sem egyete

met; ép oly kevéssé esperességi, kerületi vagy egyetemes lelkészi értekezletet sem.

Hanem ajánlok Dunántúlinak s elvtársainak valamit. Ne üzenek ördögöt, hanem igyekezzenek a rosszabb véleményt jobbal meggyőzni. Ez imponál, ez hat, mert igaz és mert reformátori elv.

Egy kis allegóriával végzem az első védíratomat. Előre is megjegyzem, az allegóriát nem én eszeltem ki, hanem hallottam. A szerzője Kozma Andor, a nevét bizonynyal Dunántúli ismeri. Ez az aranyos lelkű protestáns költő a pozsonyi „Protestáns esték” legutóbbi cyklusában néhány költeményét olvasta fel, többek közt azt a mely a wartburgi tintafoltról szól. A költemény eredeti gondolata az, hogy a midőn Luther a tintát odavágja az ördöghöz, ez egyszerre eltűnik. Miért? Hát azért:

„Mert tintától fél az ördög

Nem pedig a tömjén füsttől“

Hát a mikor Dunántúli és elvtársai az ördögöt akarják kiűzni a „nagyképűsködő akadémiából” és ennek egy igénytelen, de az ördögtől nagyon is megszallt tanárából: jó lesz, ha minél kevesebb tömjénfüstöt (tetszik érteni?) s minél több tintát vagyis érvet hoznak ellenök forgalomba. A tömjént, azt bizzuk csak a dominikánusokra; a tintát, azt használjuk Luther szellemében.

Mindenesetre pedig: a szabadságban, a melylyel minket a Kiszttus megszabadított, álljunk meg, és ne kötelezzük le ismét magunkat semmiféle földi tekintély szolgátságának igájával. (Gal. 5, 1.)

Egyelőre annyit a vád személyes oldalára vonatkozólag. A mi magát a vád tárgyát nézi, további meggyőzéseim során annak is szemébe nézünk.

Addig is — béke velünk.

STROMP LÁSZLÓ.

BELFÖLD.

Az eperjesi ág. hitv. evang. I. egyház m. évi deczember havi közgyűlésén, három valóban nemes, önző világunkban oly követésre méltó, mély vallásos érzületről tanuskodó alapítólevelet mutatott be az egyházi elnökség a gyülekezet tagjai előtt. A három evangéliumi lelkületű tanít-

*) Lásd ez utóbbi idézetre nézve Luthernek „Eine Lectiō oder Predigt wider die Röttengeister“ cz. beszédét, 1525-ből (Pál I. Tim. 1. alapján.) Az idézet eredetije megtalálható Luther összes művei altenburgi 1691. évi kiadásának II. kötete 883 oldalán, a honnan a legnagyobb gondolathűséggel fordítottam.

5) Lásd e b. lapok 1898. évi 18 számában „Secta veszedelem” című pseudonym cikkemet.

ványi nő cselekedete jutalmazza és magasztalja önnön magát. Őzv. Antony Istvánné Steller Florentina örökösei: a boldogult végakarátát követve a 84 éves matróna emlékére: hat-száz (600) koronás alapítványt tettek, oly kikötéssel, hogy a saját kamatai által 2000 koronáig növelt tőke mindenkori évi kamatai a templom belseje csinjának emelésére fordítassék évenként. — Őzv. Mosánszky Gyözöné Antony Paula úrnő, az eperjesi ág. h. ev. nőegylet buzgó elnöknője 1900. évben elhunyt férje emlékére ezer (1000) koronás alapítványt tett, oly meghagyással, hogy a tőke mindenkori évi kamatai egyházi vagy iskolai célra fordítassanak. — Meliorisz Ilka úrnő oly korán elhunyt, oly bálványozással szeretett egyetlen fiának deménfalvi dr. Meliorisz Béla jogakadémiai tanárnak emlékére nyolczszáz (800) koronát, két egyenlő részre osztott alapítványt tett, mely szerint 400 kor. tőke mindenkori kamatai egyházi célokra fordítandók, 400 kor. tőke kamatai pedig minden iskolai év végén, egy polg. leány isk. növendéknek ösztöndíjjul kiosztandók. . . Az ilyen jó kedvű adakozókat illesse kegyeletes hála az egyház részéről e helyen is; a testvérek szemei előtt pedig lebegjenek az ilyen ragyogó példák lelkesítőül nehéz gondjaik között! . . . E sorok beküldője biztos tudomása alapján közölheti még kiegészítésül, hogy Meliorisz Ilka úrnő, ugyancsak fia nevének megörökítésére az eperjesi kollégium „Jogakadémiáján“ négyezer (4000) koronás ösztöndíj alapítványt; a „Jogász segítő egyesület“ számára 400, és a helybeli „Ág. hitv. evang. nőegylet“ javára 200 koronás alapítványt tett. Ezeket olvasva újulhat a te szívedben is a gondolat:

„Lehet csüdes tenger a szív. De ennek is van dagálya,
S gyöngye nem marad mindég ben, Gyakran ki a partra hányja!“

A jó Isten adja, hogy ne csak az égő fájdalom viharja, hanem a boldog örömmel hulláma is hozzon felszínre, egyházunk és iskolánk üdvére, ilyen tiszta, drága, igaz gyöngyöket!

— y.

A lelkészek tanuló fiait segélyező egyesületbe újabban tagokul jelentkeztek:

107. A nagyszombati ág. hitv. evang. egyház-község alapító.

108. Farkas Gejza n.-szombati lelkész rendes.

A békési ev. egyházmegye lelkészei a tótkomlósi egyházmegyei gyűlés alkalmával értekezletet tartottak. Gajdács Pál ismertette a dunántúli Énektár próbaüzetét; kiemelte a teljes dicséretre méltó törekvést, de egyszersmind rá mutatott egyes énekek hiányaira is, Keviczky László nagy elismerést fejezett ki az énekírók iránt. Benka Gyula azt kívánta, hogy az énekes könyvben a dallamok is ki legyenek majd nyomtatva. Veres József pártolja ezt az észre-

vételt, Haviár Dániel ellenben fölöslegesnek és költségesnek véli azt. Az értekezlet abban állapodott meg, hogy a felolvasott értekezést megküldi figyelembe vétel végett az énekügyi bizottságnak, a próbaüzetet pedig köröztesse a kántortanítók között is tanulmányozás és bírálás végett.

Az erdélyi r. kath. status rendkívüli gyűlésen elhatározta, hogy ingatlan vagyonaire vonatkozólag a tűzkár elleni önbiztosítást életbelépteti, erre szabályrendeletet alkotott. — A protestáns egyházaknál is volt már ilyen terv, s csodálatos módon azzal ütötte el a fontos kérdést az egyetemes gyűlés, (1899.) hogy „habár teljesen méltányolja az indítvány nagy horderejét, mégis tekintettel arra, hogy az egyházkerületeknek a tűzbiztosítás nézve még fennálló szerződéseik vannak, az indítvány felett ez idő szerint napi rendre tér át.“ Ilyen szerződések mindig lesznek!

Az országos ev. ref. tanáregyesület megalakult, — mikor irhatunk már hasonló várva-várt hírt a mi tanárainkról?!

Vallásos esték. A pápai ág. h. ev. gyülekezetben mint az előző években, úgy az idén is, minden csütörtökön este 6 órakor az iskola nagyobbik termében vallásos esték tartanak. Legutóbb január hó 16-án volt ily vallásos estéje a gyülekezetnek, a melyen Horváth Béla s. lelkész tartott érdekes felolvasást; volt még szavalat és karének. Az estét nagy közönség látogatta.

Káplánhiány észlelhető még mindig a Dunántúlban. Daczára annak, hogy a közel múltban 5—6 lelkészi állomás lett betöltve — még öt lelkészi állás vár betöltésre. Ha itt megtörténik a választás — biz' alig marad Dunántúl káplán.

A harkai ág. hitv. ev. gyülekezetnek lelkésze Renner Henrik, állásáról leköszönt s nyugalomba vonul. Renner a dunántúli ev. lelkészi kar egyik legkiválóbb s legagilisabb tagja volt. Már aránylag fiatalon, a közbizalom sok tiszteletbeli hivatalt ruházott reá s végül a tekintélyes soproni felső egyházmegyének esperesévé választott. Tevékeny, élénk temperamentumu pap volt s vezérszerepet játszott a vármegyei életben is, mint megyei bizottsági tag. A közügy szolgálatában is sok érdemet szerzett magának, a miért is a legfelsőbb helyről is kiténtetés érte, ő felsége a király a Ferencz József-lovagrend aranykeresztjével tüntette ki.

KÜLFÖLD

A „British Weekly“ hetenkint megjelenő angol egyházi újság, mely lapunk angol egyházi hireinek is forrása, — bő terjedelmű karácsonyi

számot és képes mellékletet hozott. A „British Weckly“ egyik legelterjedtebb angol egyházi lap; Londonban jelenik meg Hodder and Stoughton nagy nyomda- és könyvkereskedési cég kiadásában. Terjedelme rendszerint 24 oldal. Alakja hasonló a „Vasárnapi Újság“-éhoz, de minden lapon 5 nyomatott hasáb van. Egy hasáb körülbelül 3000 betűt tartalmaz, egy oldalon tehát 18,000 a betűk száma. Így egy számban lehet 450,000 betű. Magyarországon a legnagyobb terjedelmű magyar napilap nem hoz többet 130—150,000 betűnél; legnagyobb egyházi lapunk pedig legfeljebb 65—70,000 betűvel dolgozik.

Az óriási terjedelem dacára az előfizetési ár igen csekély. Bent az országban egész évre 6 s. 9 d. (8 kor. 10 fill.) külföldön 11 s. 6 d. (13 kor. 80 fill.) A többletet a portó okozza. Olcsóságát nagy elterjedése teszi érthetővé. Előfizetőinek száma aligha el nem éri legelterjedtebb napi lapjainkét. A „Br. W.“-nek 1899-ben 54,071 előfizetője volt. 1900-ban megszorodott ez a szám 8,500 al. 1901-ben 11,500-al. Úgy, hogy ez idő szerint az előfizetők száma 73,859. A lap 80,000 példányban jelenik meg, külön e célra felszerelt nyomógépen.

Szinte hihetetleneknek látszanak előttünk ezek az adatok, midőn tudjuk, hogy mi magyar protestánsok alig-alig vagyunk képesek fenntartani egy-egy szerény egyházi lapot*) De örülünk az egyházi élet ilyen virágzásán, mert legalább van hely, hol a mi erőtlenségünket pótolva érezzük.

A „Br. W.“ karácsonyi melléklete 32 oldalon jelenik meg, telve a híresebb angol egyházi férfiak arcképével. Mindjárt elől a canterbury érseket, dr. Temple-t, látjuk bizalmas családi körben feleségével és két felnőtt gyermekével. Az elhunyt Creighton anglikán püspök képe mellett ott van London újonnan kinevezett püspöke, szép, komoly méltóságos arccal. Másik képen látjuk negyed nagyságban dr. Dods edinburghi theol. tanárt, az egyesült szabad egyház jövő évi moderatorát s dr. Meyer lelkészt, jóságos szemével. Közös képen szemléljük az egyesülés (unio) eszméjének három képviselőjét: Dr. Rainyt, dr. Packert és dr. Maclarent. Az első a szabad egyházhoz, a második a congregationalistákhoz, a harmadik a baptista egyházhoz tartozik. Aztán jönnek sorba Hugh Price Hughes újonnan kinevezett durhami püspök, dr. Macewen dr. Horton, Adam Smitt G. Jackson tanárok és lelkészek stb. E férfiak érdemét és nagyságát egy-egy kis egyházi könyvtár őrzi, de a melyet ők maguk irtak. Könnyű ott könyvet írni — gondoljuk — hol némely egyházi mű 40—50,000 példányban forog közközezen!

*) Hiszen még területi felügyelőnk is van, a ki ezen mi egyházi lapunkat nem járhatja, felügyelő nagyon kevés, tanár éppen nem sorakozik előfizetőink közé. Mégis mindig a felügyelő urak buzdítják a lelkészeket! Szerkesztő.

Dr. Bernardó által alapított és igazgatott „Árva otthon“, mely ez idő szerint a világ legnagyobb árvaháza, karácsonykor küldötte szét gyűjtőiveit az emberbarátokhoz. Az árvaház 2879 árvát látott el ingyen az 1900 ik évben; de gondját 5450 árvára terjesztette ki. Az árvaház 1866., tehát fennállása óta 44,397 árva gyermeket mentett meg az elzüléstől. Ezek közül 12,604-et Canadában és a colóniakon, 25,000-et pedig az anyaországban juttatott rendes keresetforráshoz. Az árvaházban levő gyermekek ellátása naponként 200 font sterlingbe azaz 48,000 koronába kerül; és ez tisztán jókedvű adakozásból kerül össze. Az árvaházba nem- és felekezeti különbség nélkül felvesznek mindenkit, a ki rá van szorulva; ha beteg, gyógyítják. A múlt évben körülbelül 1000-et gyógykezelték.

Az angol baptista, wesleyanus és congregationalista prot. egyházak kebelében az ó-esztendő utolsó vasárnapján nagy gyűjtéseket rendeztek, még pedig igen szép eredménnyel. A nevezett egyházak u. i. a XX-ik század emlékére nagy alapok gyűjtésén fáradoznak, a szegényebb sorsú lelkészek és egyházak felségelésére

Ezek közt az egyházak közt legnagyobb alapja van eddig a wesleyanus methodista egyháznak, mely most is a legnagyobb mérvű gyűjtést indította meg. 10 000 egyházban folyt a gyűjtés s az eredmény körülbelül 100,000 font st. volt (2.400,000 kór.) Ezzel az összeggel elérte az alap a 800,000 fontot (19 200,000 kor.)

A baptista egyház gyűjtése 50—60,000 font st. lehet, melylyel az alap 250,000 font sterlingre egészült

A Congr. egyházé ugyanannyi.

Dr. Hanson, az angol belmisszió egyik fáradhatlan munkása, a múlt évben 6 hónapot töltött Ausztráliában az ottani egyházi élet tanulmányozása végett. Útjából a múlt év végén tért haza s tapasztalatairól ez ó-év utolsó vasárnapján számolt el a maryleboneyi presbyteri egyház templomában.

Előadása szerint Sydneyben Ausztrália fővárosában 500,000 lélek van, de ezek közül csak 150,000 tartozik valamely egyházhoz, a többi egyházon kívül él. A presbyteri egyháznak volna vagy 40,000 lelke, de 8000-nél több nincs az egyház kebelében, az anglikán egyház lélekszáma még kevesebb.

A presbyteri egyház tagjai buzgó missziót végeznek mértékletességi, kül- és belmissziói egyleteikkel, de a haladás igen nehéz.

A viktoriái presb. egyház sokkal előhaladottabb és rendezettebb; benne a vallásos élet virágzik.

Dr. Robertson Nikoll híres angol szónok eszmékben rendkívül gazdag beszédet tartott

Alex. Rust kartársának tíz éves jubileumán. A beszéd egy részét, mint irányczikket „25 év” czímen közli a Br. W. újévi számában. Belőle néhány, viszonyainkra illő gondolatot, mi is átvesszünk.

A szónok Angolország utolsó század negyedikének (1875—1901.) politikai, közgazdasági és egyházi viszonyait veszi vizsgálat és bírálat alá. Az eredmény, mit a vizsgálódásból levon, szomorú, mert minden téren hanyatlást észlel. Bővebben kiterjeszkedik az erkölcsi és egyházi állapotok megvilágítására, s keserűen tapasztalja, hogy a bűn hatalma nő s ingatja az ellene épített bástyákat. 1. Terjed a gyönyörök után való vágy s elbetegíti az akaratot. 2. A tőke és munka közt levő egyensúly bomlófélben van, köztük az ellentét hová tovább nyílt ütközétté mérgesedik. 3. Az igazi nagy emberek kora lehanyatlott; az ország politikai és erkölcsi hajójának kormányrúdjá gyenge kezekben van, s az önzés szele által ideoda csapdostatik. Ma tele van az ország ügyes emberekkel, kik mind a fedélzeten várják a szerencsét, de hiányzik az igazi nagyok önzetlenségének ballastja. 4. A vallásosság conventionalis; a templomok hivatalos rendeletre megtelnek, de az esztendő más alkalmában ürességtől tátognak a padok. Nem a buzgalom kényszere alatt, hanem rendeletre történik az imádkozás. 5. A theol. tudományok terén a bibliai kritika sértetlenül garázdálkodik, pusztít mindent, a mi a kor tudományos szeszélyének nem tetszik, a hitetlenség szentesítésén fáradozik.

A sötét színű képen egyetlen derültebb vonás az egyesülésre való törekvés. Az erkölcsi erők tömörítése sokat segíthet a züllött állapotokon.

Minthogy dr. Nicoll a valláserkölcsi súlyedés okát a politikai és nemzetgazdasági viszonyok ferde növésében látja: azért egész határozottan kimondja, hogy az egyház vezetőinek ezekre a kérdésekre különös figyelmet kell fordítani. Nem követeli ugyan, hogy az egyház új társadalmi rendet szabjon az állam elé, mert hiszen neki a lélek benső békéjének és tisztaságának megszentelése a feladata; de ép ennek a benső békének érdekében kívánja, hogy az egyház vezetői keressek a politikában is, a közigazgatásban is s általában mindennemű társadalmi intézményben a Krisztus akaratának teljesüléséhez vivő módokat. Vagyis az intézmények kormányánál álló egyének lelkéhez vigyék közelebb a Krisztus evangéliomát. Szóval az állam kormányzásában juttassák érvényre a Krisztus szellemét.

Az egyháznak azonban nem szabad sem egyik, sem másik párt uszályát hordozni, hanem mint erkölcsi erő legyen tényezővé mindenütt a cselekedetek irányításában, hogy az önzés, kap-

zsiság ördöge végre megtöressék. A társadalom akkor lesz keresztyén alapokra fektetve, ha a Krisztus vallása a tagok szívet átalakította.

Arra a kérdésre, hogy az egyháznak kötelessége-e az emberszeretetet és könyörület munkáit végezni, sajátos feleletet ad dr. Nicoll. Azt mondja, hogy az emberszeretet munkája csak másod rendű kötelessége az egyháznak; de azután meg is magyarázza állítását. Így folytatja u. i. Az egyház keblében lehetnek egyesületek, de maga az egyház nem egyesület; lehetnek mellette árvaházak, szeretetházak, de maga sem egyik, sem másik. Más szavakkal mindennemű emberszeretetre épített társadalmi intézmény létesülhet és fennállhat az egyház mellett, de életet attól kell neki kölesönözni. Az egyház adhat egy itál vizet a fáradt vándornak, de csak a Krisztus nevében. Mihelyt cselekedeteiben szem elől téveszti az evangéliom terjesztését, megszűnt keresztyén egyház lenni.

Micsoda tehát az egyház? Semmi egyéb, mint a Krisztus Jézus hagyatékának közvetítője.

Az egyház prédikálja a Krisztust, nemesíti a szeretetet, megnyitja a váltság titokzatos ajtaját, tehát a halál utáni állapottal éppen úgy foglalkozik, mint az étellel. A halál tényével sem a politika, sem a sociológia, sem a tudomány, művészet, irodalom nem törődik; ez az egyház birodalmához tartozik. Türelmet a szenvedések súlya alatt, megnyugvást kedvesink halálos ágyánál, hitet a sir előtt, reményt az élet utolsó pillanatában egyedül a Krisztus adhat anyaszentegyháza által. És ez a túlvilágba átérő hatalom korunk önzésének akrobata tusáiban eltöprel. Az egyház erkölcsi erejét kell nekünk megnövesztenünk.

A nagy feltűnést keltő beszédet dr. Nicoll Jézus szavaival végzi: „Jőjjetek én hozzám mindnyájan” . . .

Lukácsy Imre.

IRODALOM.

Egy új nagy irodalmi vállalat. Az a nagy irodalmi vállalkozás, melyet most indít meg a Franklin-Társulat, a legnagyobbak ígérkezik egész irodalmunkban.

Nemzeti és irodalmi szempontból egyaránt nagy jelentőségű az a gyűjtemény, mely Magyar Remekírók, A magyarirodalom főművei czímen indul országhódító útjára. Magában foglalja kitűnő írónk főbb munkáit, a régi irodalomból is mind azt, a minek olvasása ma is élvezetes és tanulságos. Harminczöt magyar klasszikus műveit adja, irodalmi szempontból a legkitűnőbb magyar kritikusok és irodalomtörténetírók által megválogatva-

A legnagyobbak, Arany, Petőfi, Tompa, Vörösmarty munkáit teljesen hozza, sőt ezeknek épen ez lesz mindedig legteljesebb kiadásuk. Itt lesz kivülök is minden igazi magyar remekiró, mindenki a ki ezt a nevet a nemzeti szellemnek tett szolgálataival kiérdemelte. Ma, mikor százával jelennek meg havonként a magyar könyvek s ezreivel árad be a könyv napról-napra a külföldről, igazán idején volt összeállítani a magyar remekirók ama munkáit, melyeket minden magyarnak ismernie kell Corpus poetarum hungarorum ez a gyűjtemény; az egész magyar irodalomnak az ezer éves magyar szellemnek képe. Ezeréves fennállásunk legdicsebb emléke, mert azt a lapot mutatja meg, a melyet a magyar szellem irt az európai kultúra könyvébe. Köteteiből épül a magyar szellem monumentuma.

Önkénytelenül azt kérdeztük magunktól a millennium ünnepén: Mink maradt hát meg épen az ezer évből? Mit viszünk át a XX. századba? Felelet: Megmaradt a nemzet, melynek csak egyes tettei múltak el, maga nem; átvisszük irodalmunkat, s vele a magyar szellemet, melynek alkotásai e kötetek, melyeket a „Magyar Remekirók“ czimen foglal össze a Franklin-Társulat.

A gyűjteményben együtt van irodalmunk minden kimagasló alakja: Arany János, Arany László, Bajza, Balassa, Berzsenyi, Csiky Gergely, Csokonai, Czuczor, Deák Ferencz, Eötvös, Garay, Kátona, Kármán, Kazinczy, Kemény Zsigmond, Kistaludy Károly, Kistaludy Sándor, Kossuth, Kölcsey, Madách, Mikes, Pázmány, Petőfi, Reviczky Gyula, Széchenyi, Szigligeti, Tompa, Vajda, Vörösmarty, Zrínyi stb. Más kiadó nem is bocsáthatná közre e gyűjteményt, mert a Franklin-Társulat már régóta készülvén arra, magához váltotta legkiválóbb remekiróink szerzői jogát, így legutóbb Arany János, Arany László, Bajza, Czuczor, Garay, Kemény, Szigligeti, Vajda, Tompa Mihály és Vörösmarty Mihály kiadói jogát.

A magyar klasszikusok ez új kiadása nem a régi, sokszor igenis megromlott szöveg pusztá új lenyomásából áll. A szöveget tudós irodalomtörténészek és kritikusok fogják ellenőrizni, a kik az egyes irók munkái elé bevezetésül megírják életük és munkásságuk rajzát. Irodalmi értékre nézve absolut becsü lesz e gyűjtemény, mert a kiadás gondját a legkitünőbb szakemberek vállalták el, kiknek vállalkozása már biztosítja az eredményt és sikert. Az élő irók, a kik a holt irók munkáit közre bocsátják, ezek: Alexander Bernát, Angyal Dávid, Badics Ferencz, Bánóczy Józset, Bayer József, Beöthy Zsolt, Berzeviczy Albert, Endrődi Sándor, Erdődi Béla, Erdélyi Pál, Ferenczy Zoltán, Fraknoi Vilmos, Gyulai Pál, Heinrich Gusztáv, Koroda Pál, Kossuth Ferencz, Kozma Andor, Lévay József, Négyessy László, Rákosi Jenő, Riedl Frigyes, Széchy Károly, Széll Kál-

mán, Váczi János, Vadnai Károly, Voinovich Géza, Zoltvány Irén. Mindegyikük azzal az iróval foglalkozik, a kit már előbb is tüzetes tanulmány tárgyává tett.

Minden együtt lesz így e gyűjteményben, a mi klasszikusainkra vonatkozik: munkásságuk, életük rajza és arcuk masa. Az arczképeket egykorú eredetiek nyomán rajzolja újra R. Hirsch Nelli asszony. Más kép nem lesz a gyűjteményben, s mi ezt a kiadás érdemének tudjuk be. Klasszikus irók egyes kiválóbb műveit illusztrálni mindig legfőbb ambíciója lesz a könyvdiszítő művészeknek, de ehhez nem elég a megrendelés, a kiadó elhatározása. A festőnek és közönségnek egyaránt vérében kell lennie a költő egész lelkének, hogy az illusztrálhasson, s ez azt élvezhesse. Nálunk pedig még a klasszikusok nem terjedtek el ily módon, s éppen e kiadás van hivatva munkáit így bele vinni a nemzet lelkébe. Csak ha ez megtörtént, állhatnak elő igazi illusztrátoraik. Akkor sem könnyű ez a munka és nem gyors. Nincs ország, melynek egy emberöltő alatt elég művészi munkaereje legyen hozzá. Hogy volna lehetséges oly különös véletlen, hogy egy nemzetek festői közt egyszerre ezer esztendő minden költőjének egyenként akadjon egy-egy rajongója, a ki hivatott tolnácsa lehessen? Egyetlen költő lelkét is óriás feladat képből megeleveníteni, s populárisrá leendő kiadásba, mely egy klasszikus iró munkáit adja közre, tulajdonképpen csak oly kész képeket lehetne fölvenni, melyeket a közönség már kitünőeknek és megfelelőeknek ismert el. Mert itt a költő ismerete ellenőrizi a festő alkotását, a klasszikusok munkáiból vett képek fölött éppen úgy csak az idő bíraskodhatik, mint a hogy a munkákat az válogatta ki remek munkáknak. Ezekhez járul még a technikai szempont is. Olvasásra szánt könyveknek kis alakban kell megjelenniök, hogy könnyűk, kézben tarthatók legyenek. Kis oktáv lapon pedig egy kompozíciót el helyezni csaknem lehetetlen. A rajz nagy lapot kíván, diszmű formát.

Ezért találjuk mi helyén valónak, ha a Franklin-Társulat nem tette ki e gyűjteményt a gyors megillusztrálás kétes sikerének. Ez a gyűjtemény az ő kezén van, de voltaképp nemzeti kincs, mert ebben a sorozatban az első ezredév maradandó irói és könyvei állnak össze egy erős, kis phalanxba, hogy meghódítsák a második ezredévet is. Meg is fogják. Mert eddig a fegyver zajába halt Tinódytól Petőfig a költő éneke, de az új században nem nyeli el a művelődés dallamát a harci riadó. Carlyle írta le, hogy mikor Tamerlán megállt hetvenezer koponyából épült pyramisán, s elnézte mint vonulnak seregei új vérfürdőkre, ugyanakkor Mainz utczáin egy kis gyermek játszott. És a világtörténetben ez volt nagyobb esemény, mert ez a gyermek Guttenberg volt. Pedig

Gutenberg csak ólomjegyet adott az érzésnek és gondolatnak, a Magyar Remekíróknak szárnyai vannak, hogy szívből-szívbé szálljanak, két szárnyuk a hazafiság és az irodalom. Ha valami, ez a gyűjtemény igazán hivatva van arra, hogy minden házba eljusson és minden házi könyvtár gerince legyen.

Evangelikus egyházi szemle. Mióta néhány merész füllenését lelepleztem Sz e b e r é n y i Lajosnak a szerkesztőnek, nem tartottam szükségesnek közleményeiről tudomást venni. Azóta is a régi irányban haladt, míg most azután leteszi a szerkesztői tollat. Mikor kijelentettem, hogy nem bujtogattam a népet lelkésze ellen Kővágóörsön, sőt mikor Czuppon S. maga kijelentette, hogy ő nem a nyilvánosság számára írta meg utalványa szelvényén, a mit írt, azóta pedig meggyőződött arról is, hogy én nem bujtogattam ellene a népet, sajnálja, hogy Sz e b e r é n y i nyilvánosságra hozta sorait, sajnálja, hogy engem megsértett: Sz e b e r é n y i nek nem volt visszavonó, bocsánatkérő szava! Ez eléggé jellemzi az ő eljárását. Ilyen emberrel nem lehet igazságról, jogról, méltányosságról vitatkozni. És még ő merte nekem szememre vetni, hogy fogadkozott nyilatkozatában, hogy a harcot az ügyért végig küzdeni kötelességének tartja, kijelentette, hogy az én lapomat „tönkre akarja tenni” s íme most már, rövid egy év mulva, leteszi a szerkesztői tollat! Ez egészen rá vall! Őnhitt, megbizhatatlan, kapkodó, szeszélyes, változékony, ront bont, ócsáról, fenyeget, de csak idejét kell bevárni: azt is lerontja, a mit valamikor maga csinált, azt is megczáfolja, a mit maga mondott, mert ő folyton folyvást ellenmondási viszketegben szenved! Ha nincs mi nek ellen mondanía, akkor nincs mit mondanía! Olyan mint a bomlott óra: mást mutat, mást üt; mikor jól látszik is járni és mutatni, legalább azt még sem árulja el, hogy hajnali vagy alkonyati időt mutat-e magára nézve? Neki gyűrközik, hogy ő most már Szemléjével milyen nagy dolgokat akar csinálni, azután szépen félre sompolyog mellőle. Köti az ebet a karóhoz, hogy tönkre teszi azt a másik lapot, azután pedig cserben hagyja a saját magáét is nagy vitézül. Bátor visszavonulásában azonban még ő biztat másokat, hogy „legyenek ezentúl is hűek a laphoz!” Addig lövöldözte a „serétet,” míg elfogyott a puszkapora, utoljára is maga van vele megtöve! Úgy tesz, mint az elkényeztetett durczás „papa kedvencze:” ha nem esik előtte hasra valaki az ő szeszélye szerint, felhúzza az orrát és azt mondja: nem játszom: Vagy talán éppen most „játszik” leginkább! kitelik tőle! Meglehet, hogy éppen most játsza majd kedvére, a mit akar: az új szerkesztő háta mögött. Hadd tartsa az a hátát, ő meg majd ingerkedik, csúfolódik a névtelenség biztos rejtekeiből. Legalább ezt teszi föl

róla az „Evang. családi lap, a Luthertársaság hivatalos lapja, midőn így ir visszalépéséről:

„Az „Evang. Egyházi Szemle” szerkesztőt cserél. Ez a múlt hónap egyházirodalmi szenzációja. Sz e b e r é n y i Lajos Zs. békéscsabai ev. lelkész, a ki a lapot hét év előtt alapította, a novemberi számban komolyan kijelenti, hogy „a lap szerkesztőségétől az utolsó számmal visszavonul” s a lap „vezetését” régi irányában és szellemében Hurta y György osztrolukai ev. lelkész veszi át.” — Üdvözljük Hurta y tiszt. urat a lapvezetés terén, mint lelkes, derék és képzett férfiút. Csak azt nem tudjuk elképzelni, hogyan fog ő elvállalt kötelességének megfelelni, hogyan fog ő Osztrolukán, egy zólyomi félresső falucskából, a hol se vasút, se országút, se nyomda, se közkönyvtár nincs. egy Békéscsabán a „Corvina” kiadásában megjelenő lapot szerkeszteni? A rejtély megfejtése abban áll, hogy a régi szerkesztő a sok áldatlan polémiákban megviselt nevét kimélni akarván, más nevet keresett és talált. Úgy eszelte ki a dolgot, hogy a jó Hurta y ne legyen se kiadó, se felelős, se szerkesztő csak névleges „vezető.” Ennek háta mögül majd biztosabban lehet lövöldözni a neki nem tetsző evang. lapok és a Luther társaság ellen, — és ha valaki visszaló, akkor majd úgy tesz, mint az angolok, a kik övédelem czéljából az ártatlan bűr gyermekeket és asszonyokat állítják előtérbe, hogy ők magok sértetlenül maradjanak — Nem rossz találmány — de nem is valami dicséretes. Minket nem fog félrevezetni; mert tudjuk honnan fúj a szél.”

Igy a hivatalos lapja a Luthertársaságnak. Így ismeri Sz e b e r é n y i Lajost, a szemléből. No hát ez is eredmény hét évi működés után! Hanem mi tagadás, kevés a köszönet benne. Én nem találgatom: mit fog tenni ezután Sz e b e r é n y i Lajos? Hiába is találgatnám. Azt nem lehet kitálatni logikai és pszichológiai következtetés útján, azt még maga Sz e b e r é n y i sem tudja, sőt bizonyosan ő tudja legkevésbé! Tönkre akarta tenni ezt a lapot, ezt a szándékát őszintén bevallotta, ánde csalódott: a mi csak azt bizonyítja, hogy nem mindenki csalhatatlan ám, a ki pápának képzei magát. A kísérlet mégis jó volt, legalább megismertette a közönséggel magát, ha maga nem ismeri is még magát; lehet, hogy valamikor még azt is megéri. Ámbár nem hiszem, — így szokták csabán mondani. Visszavonulását nem sajnálát, hanem nevetség kíséri.

Protestáns egyházi és iskolai lap.

„Többször kénytelenek voltunk már felemelni tiltakozó szavunkat az ellen a konfesszionális szeretetlenség ellen, a mely az „Evang. Egyházi Szemle” hasábjain hangot talált. Ez évben szerkesztőt cserélt a lap. Sz e b e r é n y i től H u r t a y György osztrolukai lelkész vette át annak szer-

kesztését; de sajnálattal látjuk, hogy a szerkesztő változás a lap szellemét és érületét egy cséppet sem változtatta meg. Hogy milyen a lap új (?) szelleme, annak illusztrálására idézzük az új szerkesztő program-cikkéből a következő passzusokat: „A császárnak megadjuk, a mi a császáré; de azt, a mi az Istené, nemcsak oda nem adjuk, hanem elvenni sem engedjük. Az idegen vallásfelekezetekkel (s azok közt természetesen értsd a reformátusokat is Rovatvezető) testvéri egyetértést és együttélést fogunk hirdetni s a mennyire rajtunk lesz, nem fogjuk akarni engedmények árán is fenntartani; ellenkezőleg, egy jottát sem engedünk egyházunk sarkalatos jogaiból és tanáiból senki szép szemeiért. Akár a reformátusokkal, akár a katolikusokkal, akár a zsidókkal mennél kevesebb közösügy.” — Ime ez a lap új (?) szelleme; éppen olyan exkluzív, éppen olyan szeretetlen, mint volt eddigé. Mily disharmóniában van ezzel az a hang, a mely Pozsonyban és Miskolcra emelkedett, éppen evangélikus körökből. Nem keressük, hogy melyik a nem igaz, mert meg vagyunk győződve, hogy úgy igaz az egyik, mint igaz a másik; de mégis önkénytelenül felvetődik előttünk az a kérdés, hogy ha igaz a pozsonyi és a miskolci hang, akkor miként képes fenntartani magát egy olyan egyházi lap, mint az „Evang. Egyházi Szemle,” a mely annak éppen a diskantját fújja tele tüdővel? Ajánljuk ezt a kérdést evangélikus testvéreink komoly megfontolásába.” (Az evang. egyház hivatalos nyilatkozataiban, számot tevő tagjainak felfogásában nem talál az az irány támogatást, a mit az Evang. egyházi szemle képvisel. Az evang. egyház a többi protestáns egyházzal egyetértően, egymást támogatva kíván ügyei intézésében eljárni; utálja a ker. szeretet, okosság és kényszerűség is. Közös ellenség ellen közös erővel kell harcolni! A Szemle írói nem egyházi vagy vallási okból foglalják el külön álláspontjukat, hanem nemzetiségi okból. Az egyházi érdekről elfelejtkezve, az evang. papok román. kath. papokkal együtt buzgólkodtak a felföldön a néppárt érdekében nemzetiségi érdekből! A Szemle írói tehát nem azért akarnak mentül kevesebb közös ügyet a reformátussal, mert ref. vallásuak, hanem azért, mert azok magyarok. Lám, vezető férfiak jó viszonyt tartanak fenn a horvátokkal, szerbekkel, szászokkal, sőt a külföldi csehekkel is, pedig azok más vallásuak, de ellenségei a magyarnak! Fájdalom, az evang. egyház ilyen hűvekkel és ellenségekkel kénytelen küzdeni, erejét, gondját ezekre fecsérelni!)

Debreczeni protestáns lap. „Mióta megszületett a protestantizmus, mindig botránykó a római klérus földi törekvéseiben. Réá, ellene éppen ezért ugyanazzal a halálos dühvel tör az, mint a római pogányság a keresztyénség ellen. Indító oka is ugyanaz. Lételet, fennmaradását

félti tőle. A mint a keresztyén vallás fenséges lelki hatalma előtt összeomlottak a pogány fényes templomok, a protestantizmus lelki hatalma is úgy ingatta meg és fenyegeti a földi hatalomra támaszkodó római egyházat, mely különben is hitében és szertartásában egyaránt, közelebb áll a pogánysághoz, mint a jézusi keresztyénséghez. Ezért a romanizmus és protestantizmus között a közeledés, engesztelődés ki van zárva; hiszen az alapok, melyen állanak az két éles ellentét. A protestantizmus az evangéliom alapján ugyanaz kell hogy legyen a romanizmussal szemben, a mi volt az első tiszta keresztyénség a pogánysággal szemben: isteni erő a földi hatalom felett. A fegyvereknek is, mikkel harcol, ugyanazoknak kell lenni, a melyekkel a jézusi keresztyénség diadalt vett a hatalmas pogányságon. Mert a romanizmus fegyverei, a korszellem által ma már nem tűrt gyilkolásokat leszámítva, ugyanazok a protestantizmus ellen, a miket a pogányság használt az első keresztyénség ellen. Erőszakoskodás, több kevesebb — a katolikusok létszámához képest; hazudozás, történelmi tények letagadása, rágalmozás, a protestáns jeleseknek lejáratása, lehetetlenné tévese, befolyásos állásokból kiszorítása stb. A mint p. o. a pogányok mindenféle képtelen borzalmas híreket költöttek, terjesztettek az első keresztyének titkos istentiszteleteiről; csapásokat, inséget, dögvészt azoknak tulajdonítottak, mert az ő isteneik a keresztyének bűneiért bocsájtják azokat a földre: akképpen a dühöngő római papság és az annak szolgálatában álló bérenczek a protestantizmus diszkreditálására nem állják azt ma is mint pestist lehellő eretnekséget tüntetni fel, annak tulajdonítva az ő saját bűnét. A világra erőszakolt lelki sötétség, a roppant tömegek irtószándékából támadt ellenhatás (reactio) gyümölcseit: a rendbontó irányzatokat, anarchiát, nihilizmust, meg az Istentagadást (atheizmus.) Pedig hiszen történelmi tény, szemmel látható dolog: hol dühöng az anarchia, honnan kerülnek gyilkosok! Az anarchistákat a pápa országa szállításra, az atheizmus, a katolikus Franciaország hitvallása. Ellenben a protestáns Német, Angolország, Hollandia népe nem lázong, mert nincs miért. A szabadságban nyugalom, rend, béke lakozik; a protestantizmus pedig szűli a szabadságot. A tények szeméink előtt vannak. Mégis a római papság és tábora, az ultramontanizmus, mintha meg volnának győződve, olyan határozottan hirdetnek ellenkezőt.*

Wallenstein. A legnagyobb német condottiere, a ki előtt csak a saját hatalma volt az egyedül döntő. Egészen közönyös nemzeti és vallási tekintetben, semmi korlátot nem tűr, természete a büszkeség, korlátlan a vágya, teljes és dacos a függetlensége. Ha a gondolat vétek, gon-

dolában bizonyára megszegte a Habsburg-háznak fogadott hűségét. De természete inkább hajlott megfontolásra és elmélkedésre, mintsem gyors cselekvésre. Udvara olyan volt, mint egy fejedelmé, maga egyszerűen öltözködött, de 900 ember szolgálta. Mindig megőrizte méltóságát: becsülte a nagyravágyást és vakmerőséget, elismerte az érdemet, de mindenkire tartózkodó volt. Figyelemmel tartotta rendben seregét, melyet mindenkitől egyenlő kiméletlenséggel követelt meg, de ép úgy tudott jutalmazni, mint büntetni. Élete pályája szépen van megírva a Nagy Képes Világtörténet 148 füzetében. A 12 kötetes nagy munka szerkesztője dr. M a r c z a l i Henrik egyetemi tanár, ki egyúttal e kötet írója is. Egy-egy gazdagon illusztrált kötet ára diszes félbörkötésben 16 korona; füzetenként is kapható 60 fillérjével. Megjelenik minden héten egy füzet. Kapható a kiadónál (Révai Testvérek Irodalmi Intézet Részvénytársaság Budapest, VIII., Üllői út 18. sz.) s minden hazai könyvkereskedés útján, havi részletfizetésre is.

ÜZENETEK.

Kézirat visszaküldésére nem vállalkozom.

P. J. Kivánsága szerint lesz. — H. S. Levelet irtam, s kérésemet ismétlem. — S. Gy. Örömmel várom.

HÖNIG FRIGYES

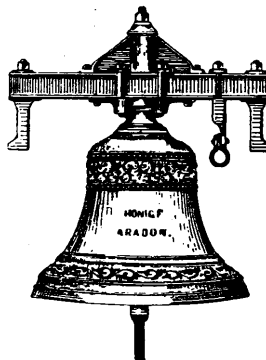
gőzüzemre berendezett

harang- és ércöntődéje, szivattyú-gyár

ARAD, Rákóczy-utca II—28. szám.

— Alapított 1840-ben. —

A legnagyobb állami éremmel kitüntetve 1890-ben

Ajánlja cs. és kir. szabadalmazott harangjait, melyekkel bármely más haranggal szemben **40% súly és ár megtakarítás éretik el.**

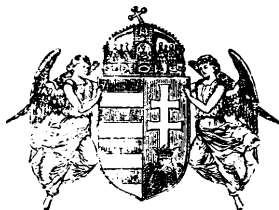
Kitűnő jó hang és tartósságáért **10 évi szavatolás!**

A legkedvezőbb fizetési feltételek!

Vasúti szállítás ingyen.

Forgatható vasharangfelszerelések és vasharangállványok. **Régi harangoknak** forgatható vasszerelésre való átalakításuk avagy azoknak **csekély felülfizetés mellett új harangokkal való be-cserélésük.**

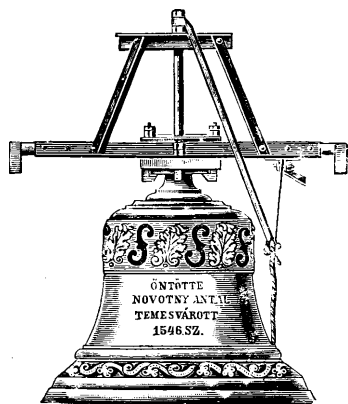
Bővebb felvilágosítás és képes árlapok kívánatra **díjmentesen** küldetnek. 10 24—24

NOVOTNY ANTAL

harangöntőde és vasharanglábgyár

— Temesvár—Gyár város. —

koronákat, régi harangok harangok raktáron vannak.

Ajánlja magát több évi szavatolás mellett régi harangok új-öntésére, valamint új harangok és teljes harangcsoportok előre meghatározott hangok utáni elkészítésére. Különösen ajánlja saját találmányú

szabadalmazott átlyukasztott HARANGJAIT,

melyek felső részükön a hegedűéhez hasonló **S** alakú nyílásokkal vannak ellátva és azért erősebb, terjedelmesebb és mélyebb hangnak, mint a régi modorúak. Ily szerkezetű 327 kgros harang hangban egyenlő 408 kgros régi modorú haranggal. Ajánl továbbá forgatható vertvas-

ilyenekkel való újraszzerelését és vertvas-haranglábakat. 300 kgr. aluli

Költségvetések és képes árlapok díjmentesen szolgáltatnak.

10 52—34

Az 1896. orsz. kiállításon Budapesten milleniumi nagy éremmel kitüntetve.

Orosházán, nyomtatott Veres Lajos gyorsajtóján.